

BOEKBESPREKING

Landelijk Overleg Grondraden. Evaluatienota Indonesië, Universitaire ontwikkelingshulp, Utrecht 1977. Distributie: USF, Lepenburg, Utrecht.

Eindelijk lijkt het erop dat acties om verdere Nederlandse hulp aan het Indonesië van de Generaals op te laten houden, een politiek bredere basis krijgen. Jarenlange eenzame stellingname van CPN- en ANJV-kringen tegen Nederlandse ontwikkelingshulp aan het Indonesië van na 1965, tegen IGGI-koördinatie van die hulp en tegen kulturele en wetenschappelijke contacten ter bevordering van 'ontwikkelingssamenwerking' gingen eraan vooraf, zonder dat een doorbraak mogelijk leek. Er waren geldverslindende eskapades van de Indonesische oliemaatschappij Pertamina voor nodig om ook in kringen van PvdA en PPR duidelijk te laten worden dat hulp aan Indonesië neerkomt op hulp aan een korrupte Indonesische elite. Het heeft tien jaar geduurd voordat de weerzin daartegen het won van de noodzaak voor de Nederlandse staat om een expanderend Nederlands kapitalisme te ondersteunen in het terugwinnen van een verloren gegane markt. Nu — 1977 — staan in alle partijprogramma's ter linkerzijde verbale verwerpingen van verdergaande hulp aan Indonesië. Nu pas, na ruim drie jaar 'progressief beleid' op het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking, nam Minister Pronk de voor zichzelf harde en beschamend late beslissing om Nederland niet langer voorzitter te laten zijn van de IGGI (Inter Governmental Group on Indonesia). Nederlandse multinationals hebben inmiddels weer vaste voet in Indonesië gekregen.

In de kritiek op de Nederlandse Indonesiëpolitiek van na 1965 hebben een kleine groep wetenschappers (met name professor Wertheim, Dr. Pluvier) en groepen studenten een wezenlijke rol gespeeld. In 1970 organiseerde de ASVA een 'teach in' over de Nederlandse hulp aan Indonesië; in 1969 werd het Komitee Indonesië opgericht waarvan de activiteiten, (het verzorgen van een Indonesië-Informatie onderdeel in het Vietnam Bulletin, later het uitgeven van een eigen blad 'Indonesia, feiten en meningen' en ook de halfjaarlijkse demonstraties tegen de IGGI-konferenties in Amsterdam) toch hoofdzakelijk werden gedragen door de studentenbeweging en enkele wetenschappers. Datzelfde geldt voor de analyses van het Tijdschrift voor Anti-Imperialisme-Scholing. Opmerkelijk is het vrijwel volledig verzwijgen van deze kritiek in de sociaal-demokratische pers (de Volkskrant, het Parool, Vrij Nederland).

De studenten-activiteiten m.b.t. Indonesië-acties, bleven lange tijd bijna uitsluitend op een 'globaal' niveau: artikelen over de politieke en economische situatie in Indonesië, gekombineerd met globale gegevens over de Nederlandse ontwikkelingshulp aan Indonesië, hier en daar geïllustreerd met bepaalde als

'duidelijk neokoloniaal' gekenschetste projecten. De talloze universitaire Indonesië-projecten (in een eigen onderzoek¹ telde ik er vanaf 1965 meer dan 600) die op de eigen universiteiten een enorme groei doormaakten, werden tot 1974-75 genegeerd in de aktie. In 1974 beginnen een aantal Wageningse studenten van het Anti Imperialisme Kollektief een studie over de activiteiten van de Landbouwhogeschool in Indonesië. In 1975 slaagt een Eindhovense bouwkundestudent erin een projektvoorstel van zijn afdeling te torpederen, na een grondige studie van de waarschijnlijke maatschappelijke gevolgen van dit projekt in Indonesië. In 1975 worden ook projecten van de Technische Hogeschool Delft, de Vrije Universiteit en het Koninklijk Instituut voor de Tropen doorgelicht door individueel werkende studenten. Een aantal van deze individuen en groepen vond elkaar voor het eerst op een Indonesië-kongres in Nijmegen².

Maar een organisatie om een dergelijk koördinatie-initiatief verder van de grond te brengen ontbrak en ook de Nijmeegse Indonesiëgroep slaagde er niet in wat meer continuïteit te brengen in een dergelijke zeer veel tijd eisende kleinschalige projektkritiek.

We zijn nu anderhalf jaar verder en er is toch — zij het erg moeizaam — iets van een landelijke koördinatie op gang gekomen; onder de vleugels van de grondraden en haar landelijk overlegorgaan, het LOG. Nadat enkele konkrete resultaten geboekt zijn op fakulteiten (m.n. de moties in fakulteitsraden van filosofen in Groningen, Nijmegen, Utrecht en de Universiteit van Amsterdam tegen het Filosofie-projekt van de zusterfakulteiten van Leiden en de Vrije Universiteit, is de 'Evaluatienota Indonesië — Universitaire Ontwikkelingshulp' een eerste resultaat. De nota is duidelijk bedoeld om een rol te spelen in de Verkiezingsstrijd en meer in het bijzonder in de rol die Pronk's eigen 'Evaluatienota Indonesië, daarin gedacht was. Het demissionaire kabinet was zo slim om die evaluatienota voorlopig niet in de Kamer aan de orde te stellen, omdat het onderwerp te kontroversieel was. De mogelijkheid van een wat uitgebreider publiciteit rondom deze LOG-nota was daarmee wel verkeken.

We zullen nu wat kanttekeningen plaatsen bij deze LOG-nota. Ze combineert de twee verschillende aanpakken waarmee tot nu toe is gewerkt in de Indonesië-aktie: globale analyses en projektanalyses.

De drie globale analyses gaan over:

1. Dit onderzoek is deels terug te vinden in een workshop-paper voor het in mei gehouden ZONE-kongres over 'Imperialism and the spatial analysis of peripheral capitalism', met als titel: 'Dutch state monopolistic imperialism with regard to Indonesia, a historical and contemporary case study'; dit zal in het Nederlands worden opgenomen in ZONE-5 (juni 1977).
2. Daarvoor werd een werkmap samengesteld met een aantal projektanalyses; informatie: Indonesiëgroep Nijmegen, p.a. Derde Wereld Centrum, Coehoornstraat 93, Nijmegen. Men gaf ook een kongres- en een verslagmap uit.

- de Nederlandse ontwikkelingshulp en buitenlandse politiek ten aanzien van Indonesië en Oost-Timor.
- de geschiedenis van de Nederlandse Universitaire betrokkenheid bij de Nederlandse koloniale en neokoloniale politiek en bij dit laatste met name de manier waarop op dit moment Indonesië-onderzoek wordt geselecteerd.
- een vergelijkende behandeling van de situatie van het Indonesische onderwijs tijdens de koloniale periode, de periode Sukarno en de periode Suharto.

Uit deze stukken wordt duidelijk dat de talloze malen door Pronk c.s. herhaalde verbale beweringen dat 'zijn' hulp terecht zou moeten komen bij de zogenaamde armsten der armen, voor Indonesië kant noch wal raken; ook voor de universitaire projecten — die via de betrokkenheid van de Dienst internationale Technische Hulp sterk verbonden zijn met de Nederlandse buitenlandse politiek — geldt in hun algemeenheid dat ze niet gericht *kunnen* zijn op de belangen van de Indonesische boeren, landarbeiders en arbeiders noch op die van marginalen en werklozen: projektselectie in Nederland en Indonesië filtert projecten die die pretentie ook werkelijk zouden kunnen waarmaken er moeiteloos uit; daarbij komt dat de samenwerking met Indonesische universiteiten, samenwerking betekent met politiek gescreende elite-bolwerken waarvan alle door Sukarno ingebrachte externe en interne democratie verwijderd is. De ideologie van de humanitaire ontwikkelingshulp lijkt dan ook inderdaad veel op de ideologie van de ethische politiek uit het begin van deze eeuw en de Indonesië-gangers onder hoogleraren en universitaire medewerkers hebben een verdachte gelijkenis met de wetenschappelijke Indië-gangers van voorheen.

We komen nu aan de projectanalyses: vier projecten die nu in een afrondingsfase zitten, worden geanalyseerd op hun mogelijke effecten. Maar de manier waarop dat gedaan wordt is nogal verschillend. Ik zal per project samenvatten wat voor kritiek er op wordt geleverd.

Het *Filosofie*-project van de VU en Leiden helpt mee aan het opbouwen van een filosofische fakulteit aan de Universiteit van Jojakarta. De kritiek op dit project komt neer op:

- de lage kwaliteit van dit filosofie-onderwijs en de suggestie dat hogere kwaliteit politiek te gevaarlijk zou zijn.
- de politieke selectiekriteria van medewerkers die in Nederland worden bijgeschoold (aan de ene kant lastige academici, aan de andere kant mensen die op deze manier bedankt worden voor bewezen diensten — hoe dat zich laat combineren is me een raadsel).
- de inhoudelijke vervlechting van de te geven filosofie met de Indonesische staatsideologie, die daardoor wordt gemoderniseerd en academische standing krijgt en zo beter kan functioneren tegen 'wezensvreemde ideologieën als het marxisme-leninisme'.
- de belachelijkheid van het idee van de Nederlandse projektverantwoordelijke

hoogleraren dat hun filosofie een kritische 'paard van Troje'-functie zou hebben.

Bij het *Schoolborden*-project waarbij door de drie TH's onderzoek wordt gedaan naar de opzet van een telekommunikatiemedium voor het onderwijs, is de kritiek:

- de Indonesische projektverantwoordelijke hoogleraar is hecht verbonden aan Philips-Bandung, dat materiaal levert.
- het onderwijs is eerst van al zijn linkse onderwijzers beroofd en mede daarom in een erbarmelijke toestand. De problemen worden nu technokratisch opgelost met lange-afstands-onderwijs,
- waarbij de Indonesische staat een enorme controle-mogelijkheid krijgt over het feitelijk gegeven onderwijs.

Bij een *Landbouwkundig* projekt, waarin de Landbouwhogeschool Wageningen en de Hogeschool in Tilburg samenwerken om het volksvoedsel kassave te verbeteren, wordt kritiek geleverd omdat:

- de landbouwverbetering in Indonesië uitsluitend ten goede komt aan de rijkste boeren, hoewel ook die er sterk afhankelijk van de agro-industrie door worden gemaakt. Grote groepen boeren worden landloos gemaakt of gedwongen tot verkoop van rijst die ze eigenlijk zelf nodig hebben. Bij veel Indonesiërs wordt rijst als hoofdvoedsel dan ook vervangen door het inferieure kassave. Dit LHW/KHT-onderzoek is gericht op een gevolg en pakt de oorzaken niet aan,
- maar ook het gericht zijn op kassave als volksvoedsel is al achterhaald: Indonesische kassave wordt steeds meer uitgevoerd naar het Westen, om daar te worden gebruikt als grondstof voor veevoer, en die uitvoer staat onder controle van multinationals, die natuurlijk belang hebben bij een goede kwaliteit kassave....

Tenslotte: het *Medisch* projekt van de Universiteit van Utrecht voor het doen van röntgen-onderzoek in Indonesië.

- bij dit projekt wordt de uiterst verstrengelde rol bekritiseerd van de Medische fakulteit in Utrecht, Philips en enkele Indonesische röntgenologen die wisten klaar te spelen dat een weifelende NUFFIC kon worden bewerkt om financieel bij te springen en tevens dat een deel van de uit te voeren Philips-apparatuur betaald werd door de Nederlandse ontwikkelingshulp.
- daarbij gaat het dan ook nog om eliteziektes in Indonesië die op ultra-moderne wijze worden behandeld.

Het zijn vier projekten, die ieder op een eigen wijze een rol spelen bij de bevoordeling van Nederlandse kapitaalgroepen (2, 3 en 4), bij de benadeling van de materiële belangen van de Indonesische bevolking (3), de bevoordeling van de Indonesische elite (4) en de ideologische beïnvloeding van Indonesische studen-

ten (1) en boeren (2). De projecten worden als illustratief voor de Nederlandse neo-koloniale universitaire projecten opgevoerd — niet duidelijk is *hoe* illustratief: zijn het de meest lukratieve voorbeelden of is het eerder een gemiddelde? Hoe hard is de bewering in de konklusie van de schrijvers van de LOG-nota, dat zij géén projecten zijn tegengekomen die wel ten goede komen aan 'de Indonesische bevolking'? Hoe moet je al die projecten interpreteren die niet direkt aanwijsbaar gericht zijn op de belangen van Nederlandse multinationals of op die van Indonesische elite en die ook niet direkt negatieve gevolgen hebben voor Indonesische boeren, etc. Ja, zeggen de schrijvers van de LOG-nota; die projecten moet je ook niet op zich bekijken. Zo'n verzuchting heeft alleen maar zin als je ze in een groter verband kunt plaatsen, en dat vereist gedegen kennis van de situatie waarin de projecten functioneren in Indonesië, maar ook theorieën om zo'n projekt/zo'n situatie te kunnen kategoriseren.

En dat brengt me op de methode van onderzoek die in de besproken projekt-analyse is gevolgd. De in de LOG-nota bekritiseerde projecten worden voornamelijk geanalyseerd op basis van gesprekken met projektverantwoordelijken in Nederland en op basis van gekregen of bemachtigde stukken (brieven, voortgangsrapporten, interviews in de universiteitspers). Deze subjektieve en onvolledige bronnen worden subjektief (en dus op basis van individuele theoriefragmenten, die niet worden geëxpliciteerd) geherinterpreteerd. Dat is een schamele methode. Maar wil je meer, dan kom je al gauw op de gedachte om in Indonesië zelf onderzoek te doen. En het behoeft geen betoog dat dat nu juist grondig ingaat tegen je primaire doelstelling: stop alle universitaire projecten met Indonesië. En het behoeft ook geen betoog dat je geen kans krijgt om dergelijk evaluatie-onderzoek te doen. Toch gebeurt het in Indonesiëgroepen nogal eens dat leden die gebiologeerd zijn op de noodzaak om (bepaalde) Indonesië-projecten te laten ophouden, zelf onderzoek willen gaan doen om beter in staat te zijn tot projektkritiek... en in een aantal gevallen gaan ze nog ook.

Het is een dilemma waarvan de onoplosbaarheid tevens een verzwakte Indonesië-beweging betekent: mensen verschuiven hun aandacht, houden op met 'Indonesië'. Juist nu er openingen zijn naar een wat bredere 'stop hulp aan Indonesië'-beweging, lijkt het me belangrijk om de LOG-initiatieven te ondersteunen om die beweging op de universiteiten te ondersteunen en te versterken. Op tal van fakulteiten lopen Indonesië-projecten of zijn ze in voorbereiding. Op tal van fakulteiten kan er dus actie gevoerd worden om ze te laten ophouden.

Ton Dietz